

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Een themanummer over langer doorwerken

Rudi Wielers & Jaap Oude Mulders*

Er is een nieuw pensioenakkoord. Het poldermodel heeft zijn waarde bewezen en de overheidsfinanciën blijven op orde. De vakbonden zijn, door de positieve uitslag van het FNV-referendum, niet uiteengevallen. Op bestuurlijk niveau kan de wind gaan liggen. De vraag dringt zich op of dat voorgoed is of slechts tijdelijk. De onderliggende kwestie is of het 'chagrijn in de samenleving' (dixit minister Koolmees) is verdwenen door een langzamere stijging van de AOW-leeftijd, die in 2012 nog als noodzakelijk maar recentelijk als 'hysterisch' (dixit minister-president Rutte) werd gekarakteriseerd.

Wat betekent het pensioenakkoord voor het werk en de arbeidsmarktpositie van ouderen? Het meest direct merkbare resultaat van het pensioenakkoord is dat de AOW-leeftijd langzamer zal stijgen dan eerder overeengekomen. De introductie van de Algemene Ouderdomswet (AOW) voorkwam in eerste instantie dat mensen hun laatste levensjaren in ziekte, gebrek en armoede moesten doorbrengen. Langzamerhand is dat gaan betekenen dat ouderen uitkijken naar een levensfase waarin ze activiteiten kunnen ondernemen waar ze tijdens hun werkzame leven niet aan toe zijn gekomen. Dat ouderen dit 'recht' hadden, werd nog eens bevestigd door beleid in de jaren tachtig en negentig, toen ouderen op relatief jonge leeftijd en soms tegen hun zin uit de arbeidsmarkt gedrukt werden, door riant vroegpensioenregelingen. De ratio was dat ouderen plaats moesten maken voor jongeren, en dat gebeurde op grote schaal.

In het nieuwe millennium ontstond het inzicht dat een onhoudbaar systeem was gecreëerd: de druk op de verzorgingsstaat was te hoog geworden. De WAO-regeling werd versoerd en de regelingen voor vroegpensioen werden opgedoekt. Als vermeend sluitstuk werd de AOW-leeftijd rap verhoogd en gekoppeld aan ontwikkelingen in de levensverwachting. Meer jaren leven betekende opeens evenveel meer jaren werken. Schippers laat in dit themanummer van *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken* over 'langer doorwerken' zien dat dat de verhoging van de pensioenleeftijd in veel opzichten een geslaagde operatie is geweest. De arbeidsparticipatie van ouderen is de afgelopen jaren sterk toegenomen. Het gaat om een inhaaleffect: een grote categorie ouderen was eerder voortijdig uitgerangeerd. Langzamerhand komen echter de grenzen van dit beleid in zicht. Dit themanummer laat goed zien waar die grenzen liggen: bij leeftijd, gezondheid en ongelijkheid.

Leeftijd is soms een probleem. De auteurs in dit nummer hebben maar weinig fiducia dat werkgevers bereid zijn in ouderen te investeren. Dat zou aan de

* Rudi Wielers is redacteur van het *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*. E-mail: r.j.j.wielers@rug.nl. Jaap Oude Mulders is als postdoctoraal onderzoeker werkzaam bij NIDI en gastredacteur van dit nummer van het *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*.

ouderen zelf liggen, die zich niet meer willen scholen, of vooral aan de werkgevers, die ongezonde vooroordelen hebben. Feit is dat de meeste werkgevers graag van ouderen af willen: te duur, te weinig vernieuwend. Voor veel ouderen is het halen van de AOW-leeftijd een behoorlijke opgave. Onzekerheid over het moment van pensionering is vaak groot, mede door de veranderende regelgeving rondom de AOW-leeftijd. Doorwerken na de AOW-leeftijd is maar voor een enkeling weggelegd, en dan alleen onder duidelijke afspraken (zie de bijdrage van Oude Mulders).

Gezondheid is voor veel oudere werknemers een probleem: bij velen verslechtert de gezondheid tijdens het ouder worden, wat langer doorwerken niet makkelijker maakt. Het zijn vooral de lager opgeleiden, die meestal al op jonge leeftijd zijn begonnen te werken, die geen leuk werk hebben en voor wie het werk vreet aan lichaam en geest, die moeten ploeteren. Deze mensen, zo laten Van den Heuvel en Niks zien, stromen nog vaak vervroegd uit het arbeidsproces, echter niet langer met riant vroegpensioenregelingen, maar vaker door arbeidsongeschiktheid of werkloosheid. Uit hun artikel blijkt dat er een complexe wederzijdse relatie bestaat tussen gezondheid en (langer) werken.

Ook toenemende ongelijkheid is een probleem. Voor ouderen met een hoge opleiding, een goede gezondheid en leuk werk is langer doorwerken nauwelijks een probleem, mogelijk zelfs een zegen. Voor hen geldt vaak niet hoe lang ze nog 'moeten', maar hoe lang ze nog 'mogen'. Voor mensen die daarentegen ploeterend de eindstreep moeten halen is het pensioenakkoord niet meer dan een kleine meevaller, al duurt het wat minder lang voor ze eruit mogen. Visser laat zien dat hoogopgeleiden vaker instemmen met het beleid van verhoging van AOW-leeftijd, maar zelf gemiddeld eerder met pensioen gaan. Volgens De Beer en Van der Gaag zou koppeling van de pensioenleeftijd aan opleidingsniveau dit probleem aanzienlijk reduceren, zij het niet helemaal oplossen.

Er is weinig reden om te verwachten dat dit pensioenakkoord het chagrijn zal doen verdwijnen. Nederlanders in alle leeftijds- en opleidingscategorieën hechten aan de pensioenleeftijd van 65 jaar, en de problemen van leeftijd, gezondheid en ongelijkheid zijn een bron van ressentiment. Toch is er wel wat tegen het chagrijn te doen: Zoomer en collega's laten zien dat een betere kwaliteit van het werk ertoe leidt dat mensen bereid en in staat zijn langer door te werken, en bevlogen naar hun pensioen kunnen. Helaas reikt de consensus in de polder vooralsnog niet verder dan het redden van de AOW en de pensioenvoorzieningen. Er is nog een lange weg te gaan om het chagrijn te doen verdwijnen.